

Mesto: Bratislava

Mestská časť: Bratislava-**Nové Mesto**

Adresa: Nobelova, Vajnorská ulica

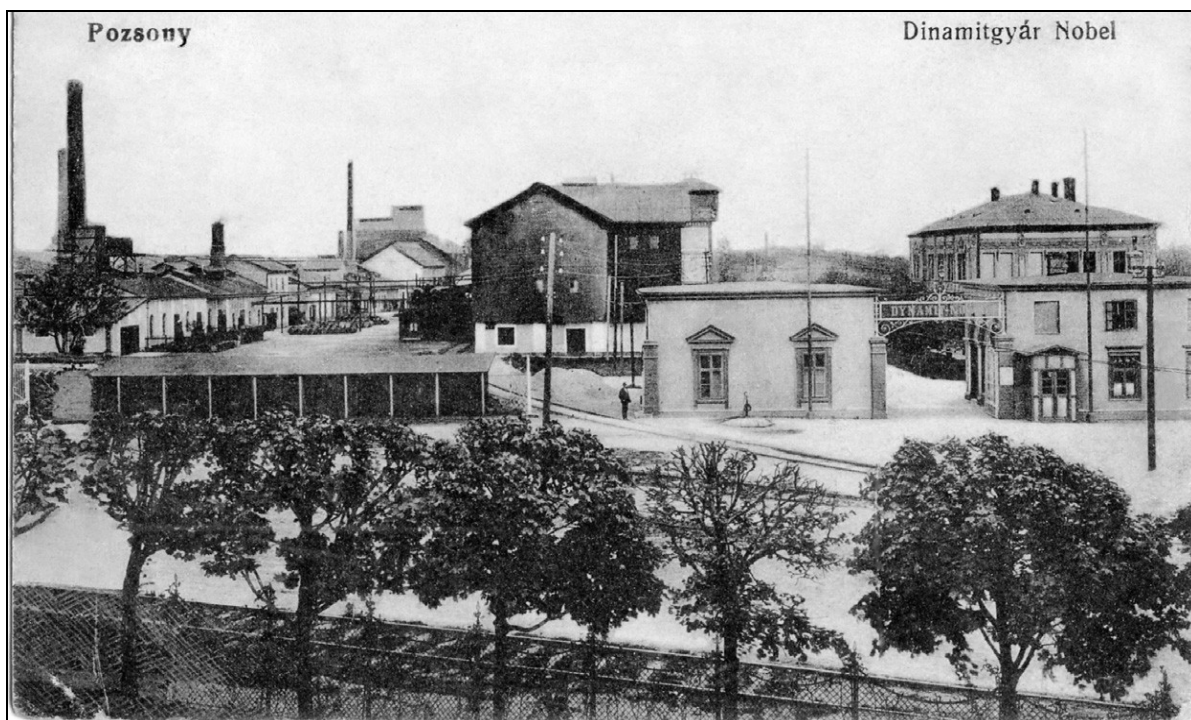
Adresa popisom: medzi Račianskou a Vajnorskou ul., južne od Žabieho majera

Typ pamätihodnosti: hmotná nehnuteľná

Názov pamätihodnosti: bývalá **továreň Dynamit Nobel**

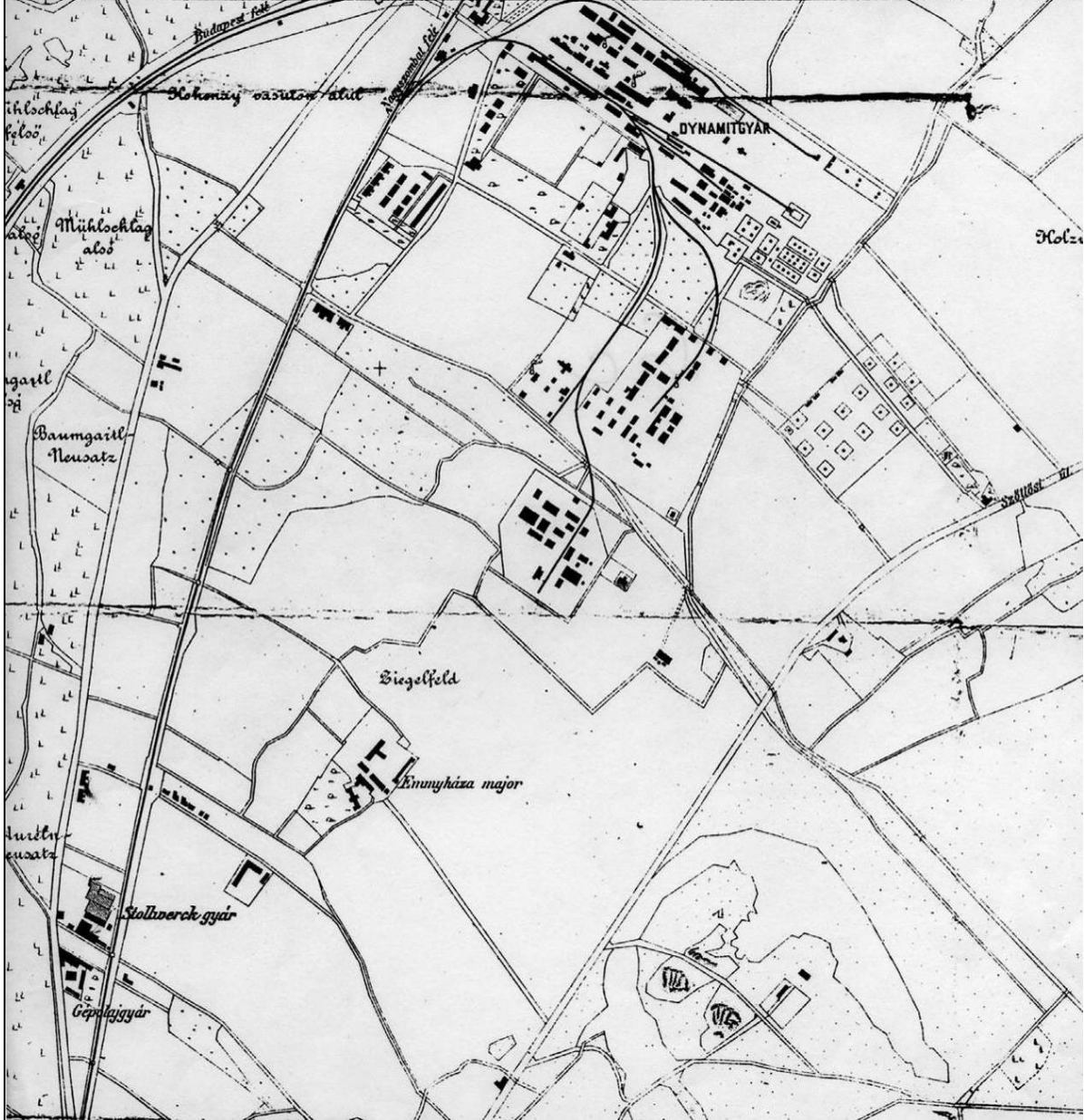
Číslo v zozname MČ: nie je evidované

Foto:

N.O. XIX.d.

N.O. XIX.e.

Popis:

Továreň na výrobu dynamitu Dynamit-Nobel v Bratislave (ďalej Dynamitka) založil roku 1873 Alfréd Bernhard Nobel, švédsky strojní inžinier, ktorý sa rovnako ako jeho otec Alfréd Nobel venoval výskumu v oblasti chémie, a najmä účinkom rôznych druhov výbušnín. Mladý Nobel vyrobil z nitroglycerínu a infuzórivej hlíny dynamit. Tento svoj veľký vynález vedel využiť na podnikanie. Spojil sa s obchodníkom Maxom Philippom z Hamburgu a založili obchodnú spoločnosť. Tak už v roku 1865 vznikli vo Švédsku a v Rakúsku, v Česku (Zámky pri Prahe, zal. 1866) a neskôr v iných lokalitách ďalšie továrne na výrobu dynamitu – Dynamitky. V rokoch 1865 – 1896 ich bolo až 90. V roku 1873, teda iba osem rokov po vzniku prvej továrne na výrobu dynamitu, vznikol podnik aj v Bratislave, pretože mesto malo výhodnú zemepisnú i dopravnú polohu. Bratislavský podnik mal zásobovať dynamitom a inými výbušninami východnej časti habsburskej monarchie, dokonca aj ďalšie krajiny juhovýchodnej Európy.

Stavebné práce pri budovaní továrenských objektov bývalej Dynamitky boli zverené firme Ignáca Feiglera ml. Vo výstavbe ďalších budov tejto továrne potom pokračoval Alexander Feigler spolu so staviteľmi Ľudovítom Eremitom a Móricom Sprinzlom.

Podľa situačného plánu z roku 1887 podpísaného M. Sprinzlom, sa výrobné objekty Dynamitky nachádzali v priestore medzi dnešnou Račianskou a Vajnorskou cestou. Podnik stavali premyslene a veľmi ekonomicky: vstup do areálu zo strany dnešnej Nobelovej ulice sa nachádzal v blízkosti železničnej trate do Budapešti a ďalšej trate idúcej smerom na Trnavu. Z nej si Dynamitka zriadila odbočku trate do svojho závodu, ktorou sa rýchlo mohli dovážať potrebné suroviny a vyvážať hotové produkty a veľký areál Dynamitky od Račianskej cesty po Vajnorskú bol prepojený železnicou. V roku 1896 postavili budovu železničnej stanice Dynamitky v blízkosti impozantnej budovy kasína.

Ako celý výrobný areál vyzeral na konci 19. storočia, si možno predstaviť práve na základe situačného plánu z roku 1889, ktorý obsahoval aj vysvetlivky k jednotlivým budovám označeným číslami. V rokoch 1873 – 1889 boli teda postavené výrobné dynamitu s miešacou stanicou a objekty na denitráciu odpadových kyselín. Už v článkoch zo 60. rokov 20. storočia sa písalo, že z pôvodných výrobných objektov, ktoré boli prízemné, a z pôvodných drevených skladov, sa nezachovalo nič. Napriek tomu ešte aj dnes v tomto veľkom výrobnom areáli sú aj pri zbežnom pohľade evidentne zachované (hoci prestavané) niektoré objekty továrne z prvej polovice 20. storočia.

Bratislavská fabrika vyrábala dynamit a rexit vynikajúcej kvality, strelnú bavlnu, elektrické zápalné stroje, bezdymový pušný prach pre armádu a poľovníkov, kyselinu sírovú, sanitrovú, síran uhličitý, amoniak, ale aj destilovanú vodu.

Práve z rokov 1911 – 1913 sa zachovalo v Archíve mesta Bratislavy viacero plánov budov jednotlivých výrobných podnikov podpísaných projektantom Alexandrom Feiglerom – ako napríklad nitrocelulóžky, skladov ale aj ubytovne pre robotníkov. Firma Pittel a Brausewetter okolo roku 1913 v Dynamitke postavila zo železobetónu vodárenskú vežu a elektrárňu.

Po vzniku Československej republiky v roku 1923 výrobu výbušnín presťahovali do Semtína pri Pardubicích v Čechách, a preto počet zamestnancov Dynamitky klesol na 400. Nepriaznivé zásahy do výrobného programu mala zmierniť výstavba nového cukrovaru s elektrárnou v roku 1924. Už v roku 1928 však zanikol aj tento najmodernejší cukrovar na Slovensku a najväčší potravinársky podnik v Bratislave. V závode zostala len výroba umelých hnojív, chemikálií a rastlinných olejov s malým množstvom zamestnancov (okolo 300). Výroba výbušnín sa obnovila až v roku 1940 počas druhej svetovej vojny. Práve v 40. rokoch 20. storočia sa asanovali viaceré pôvodné výrobné objekty aj drevené sklady a nahrádzali sa novými, modernejšími budovami.

Počas prechodu frontu bola Dynamitka zničená a rekonštrukčné práce na továrenských objektoch a zariadeniach trvali v rokoch 1945 – 1947. Postupne začali pracovať jednotlivé výrobné – ako prvá bola obnovená kyslíkárň, nasledovala výrobná kyseliny sírovej, umelých hnojív, kyseliny chlór-sulfonovej, bieliacej hlinky a sírouhlika.

Literatúra a pramene:

Viera Obuchová, Priemyselná Bratislava. Albert Marenčin vydavateľstvo PT. Bratislava, 2009.

Spracoval: PhDr. Viera Obuchová, CSc., MÚOP v Bratislave

Autor fotodokumentácie: repro – pozri literatúra

Dátum: 1986, 2006, 2008, 2011

